

Procesy demograficzne w województwie opolskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2040 r.

- Od połowy lat 90-tych ub. wieku w województwie opolskim notuje się systematyczny spadek ludności, będący rezultatem niekorzystnych zmian w ruchu naturalnym i migracjach. W perspektywie do 2040 r. przewidywany jest ponad 2-krotnie większy niż przeciętnie w kraju względny ubytek ludności.
- O ile dotychczas proces depopulacji w województwie opolskim warunkowany był w znacznym stopniu migracjami definitywnymi, to obecnie i według prognoz zasadniczy wpływ na rozmiary depopulacji będzie miał ubytek naturalny.
- Województwo opolskie od wielu lat wyróżnia silny strumień emigracji zarobkowej, osób głównie w wieku produkcyjnym i prokreacyjnym. W ostatnich latach notuje się jednak mniejsze natężenie migracji zagranicznych, przy utrzymujących się na względnie stabilnym poziomie migracjach wewnętrznych.
- Niska liczba urodzeń w województwie opolskim już niemal od 30 lat nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, a współczynnik dzietności przyjmuje wartości najniższe w kraju. Według prognoz, współczynnik dzietności, mimo przewidywanego wzrostu, nie osiągnie poziomu gwarantującego zastępowalność pokoleń, ponieważ prognozuje się spadek zarówno liczby kobiet w wieku rozrodczym, jak i liczby urodzeń.
- Notowany wzrost natężenia zgonów wynika w sposób naturalny ze struktury wieku ludności i wydłużania się przeciętnego trwania życia. Współczynniki zgonów w województwie opolskim w perspektywie do 2040 r. będą kształtować się na poziomie wyższym niż przeciętnie w kraju, przy wyraźnie niższych współczynnikach urodzeń.
- W wyniku przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń od 2000 r. w województwie opolskim notowany jest ujemny bilans naturalny. O ubytku naturalnym w istotnym stopniu decydują także zmiany w modelu tworzenia rodzin i zmiany prokreacyjne związane m.in. z opóźnianiem wieku zawierania małżeństw oraz odkładaniem decyzji o posiadaniu potomstwa.
- Konsekwencją niekorzystnych uwarunkowań demograficznych oraz wydłużającego się przeciętnego trwania życia są przede wszystkim zmiany w strukturze ludności według biologicznych grup wieku, determinujące proces starzenia się społeczeństwa. Systematycznie spada liczba dzieci w wieku do 14 lat, przy wzroście udziału osób w wieku 65 lat i więcej. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa potwierdzają podstawowe miary, wskazujące na szybszy niż przeciętnie w kraju proces starzenia się ludności. Według prognoz województwo opolskie będzie najstarszym demograficznie regionem Polski.
- Postępujący proces depopulacji i starzenia się społeczeństwa nabiera szczególnego znaczenia w kontekście zmian zasobów pracy i niekorzystnych relacji pomiędzy ekonomicznymi grupami wieku. Notuje się coraz mniejszą liczbę osób wkraczających w wiek produkcyjny i wchodzących na rynek pracy, przy rosnącej liczbie osób z niego wychodzących. W perspektywie do 2040 r. przewiduje się wzrost współczynnika obciążenia demograficznego, co będzie konsekwencją wyraźnie większego obciążenia ludnością w wieku poprodukcyjnym, przy mniejszym obciążeniu ludnością w wieku przedprodukcyjnym.

Wprowadzenie

Procesy warunkujące niekorzystną sytuację demograficzną występują z różnym natężeniem w poszczególnych województwach, jednak dla województwa opolskiego, ze względu na ich skalę, nabierają szczególnego znaczenia. Aktualna sytuacja demograficzna województwa opolskiego, a także prognozy wieloletnie są wysoce niekorzystne i stanowią realny problem. Obserwowane trendy demograficzne przejawiają się przede wszystkim systematycznym spadkiem liczby ludności i pogłębiającym procesem starzenia się społeczeństwa. Zmiany w liczbie i strukturze ludności wywierają wpływ na niemal wszystkie sfery życia, w tym sytuację rodzin, rynek pracy oraz finanse publiczne. Rozwiązanie problemów demograficznych jest wyzwaniem dla władz kreujących politykę społeczno-gospodarczą i wymaga podejmowania określonych działań w sytuacji zmieniających się realiów i potrzeb społeczeństwa.

Celem opracowania jest analiza sytuacji demograficznej w województwie opolskim w kontekście zmian, jakie zaszły w ostatnich latach oraz prognoz w perspektywie do 2040 r. Analizie zostały poddane główne procesy i czynniki warunkujące sytuację demograficzną.

Uwaga. Od 1 stycznia 2017 r. zmiana granic administracyjnych dla powiatu opolskiego, m. Opola oraz gmin: Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Komprachcice i Prószków. Zmiany liczby ludności w odniesieniu do 2000 r. i w perspektywie do 2030 r. podano w porównywalnych warunkach.

Potencjał ludnościowy

Od połowy lat 90-tych ub. wieku notuje się w województwie opolskim systematyczny ubytek ludności będący rezultatem niekorzystnych zmian w ruchu naturalnym i migracjach. Najnowsze wyniki za 2019 r. wskazują, że od 2000 r. liczba ludności zmniejszyła się o 88 tys. (o 8,2%), a prognozy demograficzne do 2040 r. przewidują dalszy systematyczny spadek liczby ludności o kolejne 157 tys. (o 16,0%). Miasta będą szybciej traciły mieszkańców niż obszary wiejskie (21,9% wobec 9,2%). Tymczasem przeciętnie w kraju liczba ludności w odniesieniu do 2000 r. wzrosła o 0,3%, a zgodnie z prognozami do 2040 r. może się zmniejszyć o 7,1%. Województwo opolskie jest najmniejszym województwem, a przewidywany ponad 2-krotnie większy niż przeciętnie w kraju względny ubytek ludności w perspektywie do 2040 r. wpłynie na spadek udziału ludności województwa w ludności kraju z 2,8% w 2000 r. do 2,3% w 2040 r.

Tablica 1. Zmiany liczby ludności

	2005	2010	2015	2019	2025 ^a	2030 ^a	2035 ^a	2040 ^a
	zmiana w % w stosunku do 2000 r.				zmiana w % w stosunku do 2019 r.			
Województwo opolskie	-2,2	-5,0	-7,0	-8,2	-4,8	-8,2	-12,0	-16,0
Polska	-0,3	0,7	0,5	0,3	-1,7	-3,1	-5,0	-7,1

a Prognoza.

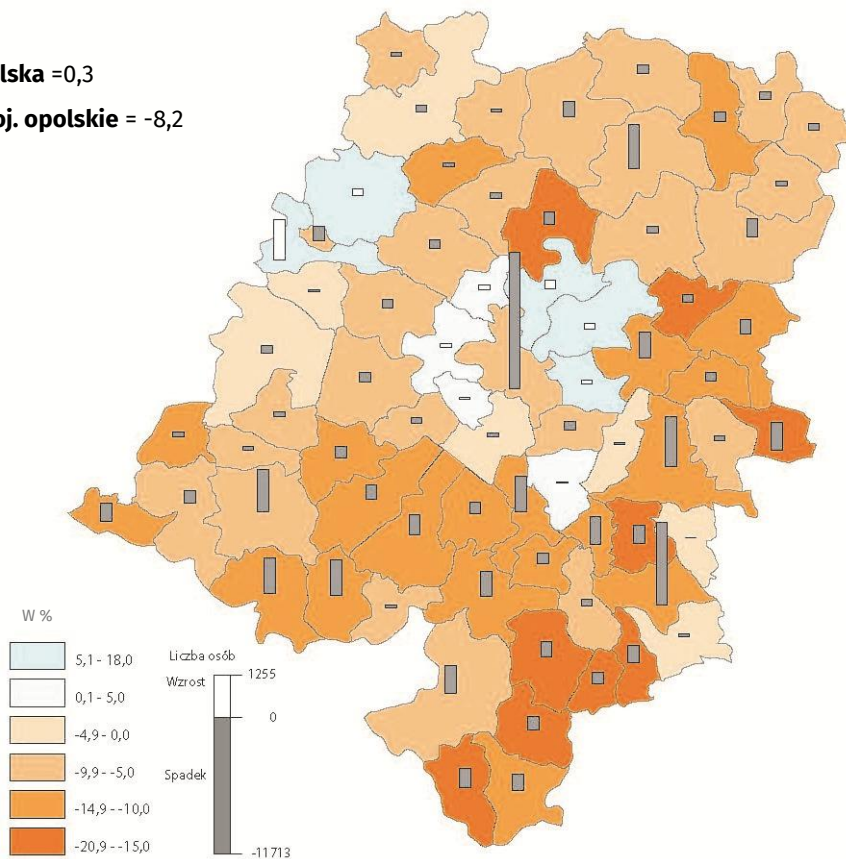
Od 2000 r. we wszystkich powiatach województwa opolskiego notowano spadek liczby ludności. Najszybciej wyludnia się część południowo-wschodnia województwa, w tym powiaty: głubczycki (o 12,5%), prudnicki i strzelecki (po 11,4%) oraz kędzierzyńsko-kozielski (o 11,1%). Najmniej ludności ubyło w powiecie brzeskim (o 3,4%), namysłowskim (o 4,3%), a także w opolskim i m. Opolu (łącznie o 5,9%) i również według prognoz w tej części województwa przewiduje się najmniej niekorzystne zmiany.

Informacje dotyczące zmian liczby ludności według gmin wskazują na przestrzenne zróżnicowanie. W porównaniu z 2000 r. liczba ludności zmniejszyła się w większości gmin, w tym najbardziej (o ponad 16%) w gminach: Cisek, Branice, Polska Cerekiew, Zawadzkie, Murów i Leśnica. Wzrost natomiast obserwowano w gminach sąsiadujących z Opolem oraz Brzegiem, wskazując na proces suburbanizacji w strefie podmiejskiej tych miast. Najbardziej liczba ludności zwiększyła się w gminie Skarbimierz (o 18,0%), co wiąże się z sukcesywnym zagospodarowaniem terenów byłego lotniska i powstawaniem nowych osiedli mieszkaniowych oraz zakładów produkcyjno-usługowych.

Niekorzystną sytuację demograficzną w poszczególnych gminach potwierdza również prognoza do 2030 r., według której ubytek liczby ludności przewiduje się w większości gmin, w tym największy (o ponad 10%) w gminach: Polska Cerekiew, Branice, Zawadzkie, Brzeg i Baborów. Wzrost liczby ludności prognozowany jest w 6 gminach: Skarbimierz, Dobrzeń Wielki, Lubsza, Dąbrowa, Komprachcice i Łubniany.

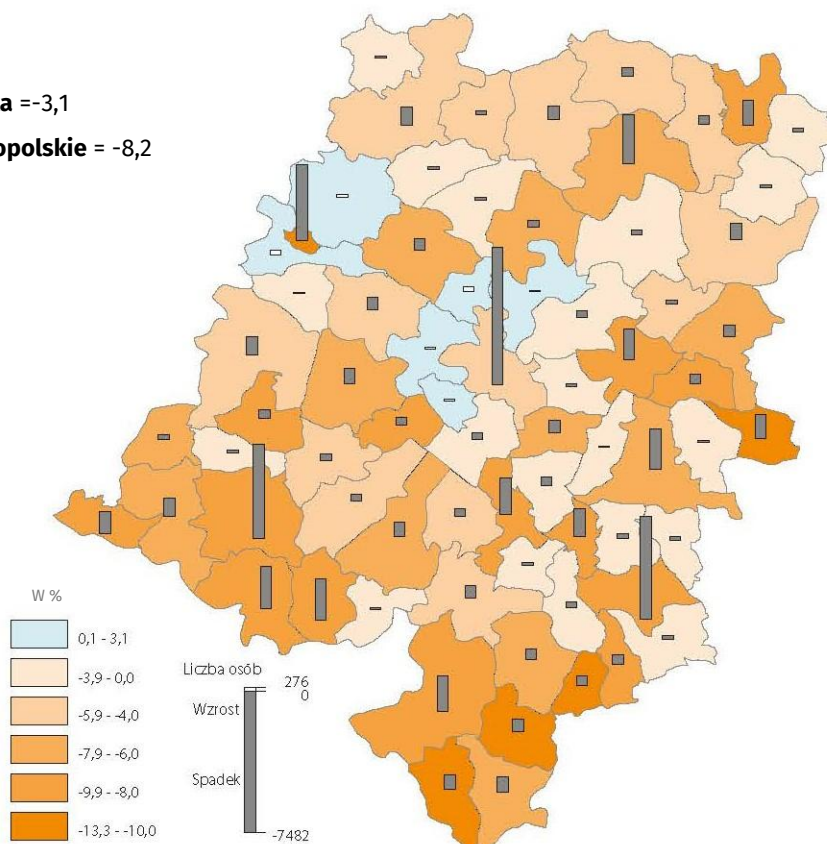
Mapa 1. Zmiana liczby ludności w latach 2000-2019

Polska = 0,3
Woj. opolskie = -8,2

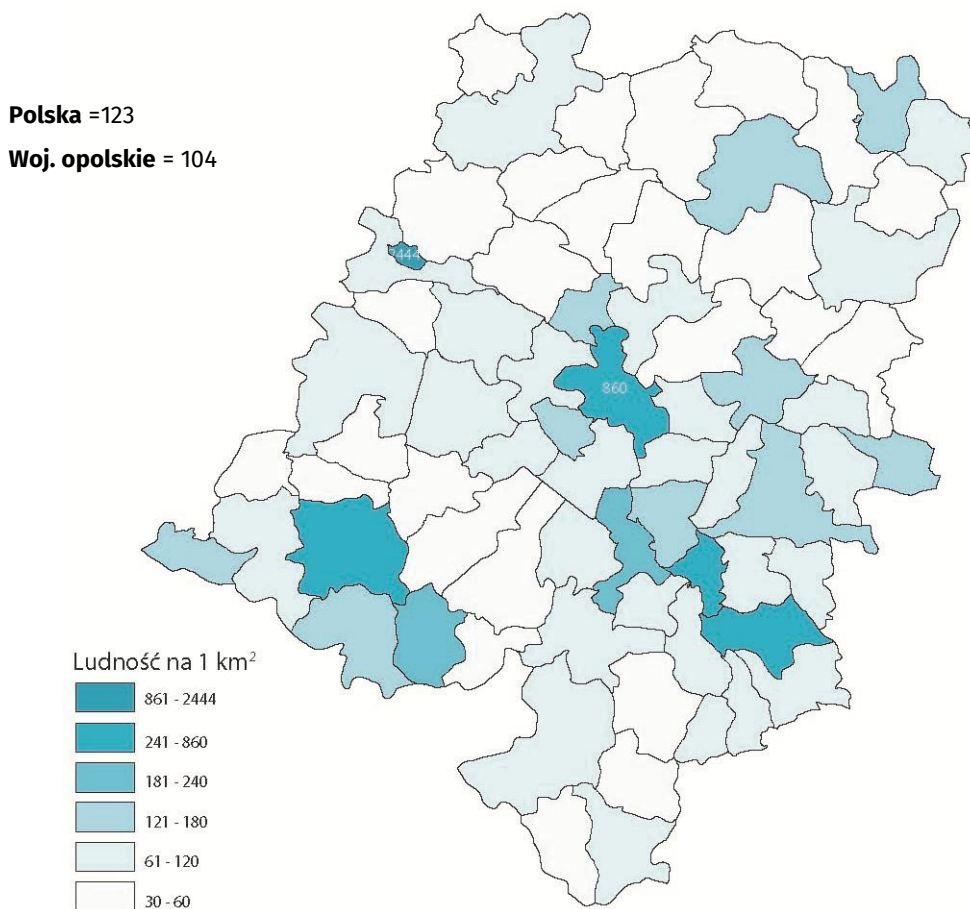
Mapa 2. Zmiana liczby ludności w latach 2019-2030 (prognoza)

Polska = -3,1
Woj. opolskie = -8,2

W 2019 r. gęstość zaludnienia wyniosła 104 osoby na 1 km² wobec 123 przeciętnie w kraju (w 2000 r. odpowiednio: 114 i 122), w tym w miastach – 617, a na wsi – 54. W porównaniu z 2000 r. szybciej zmniejszała się gęstość zaludnienia w miastach niż na wsi, co wynika głównie z postępującego kierunku przemieszczeń ludności z miast na wieś, z reguły do gmin podmiejskich położonych wokół dużych ośrodków miejskich.

Mapa 3. Gęstość zaludnienia w 2019 r.

Ruch naturalny i migracje

Potencjał ludnościowy w głównej mierze warunkowany jest przebiegiem podstawowych procesów demograficznych związanych z ruchem naturalnym i migracjami. Już od połowy lat 80-tych ub. wieku obserwuje się tendencję spadkową liczby urodzeń do poziomu ponad 2-krotnie niższego w 2019 r. Współczynnik urodzeń w tym czasie zmniejszył się z 19,5‰ do 8,6‰, a prognozy są jeszcze bardziej pesymistyczne. Natomiast natężenie zgonów powoli rośnie, co wynika w sposób naturalny ze struktury wieku ludności i wydłużania się przeciętnego trwania życia. Według prognoz, współczynniki zgonów w województwie opolskim do 2040 r. będą kształtować się na poziomie wyższym niż przeciętnie w kraju, przy wyraźnie niższych współczynnikach urodzeń.

Tablica 2. Ruch naturalny ludności

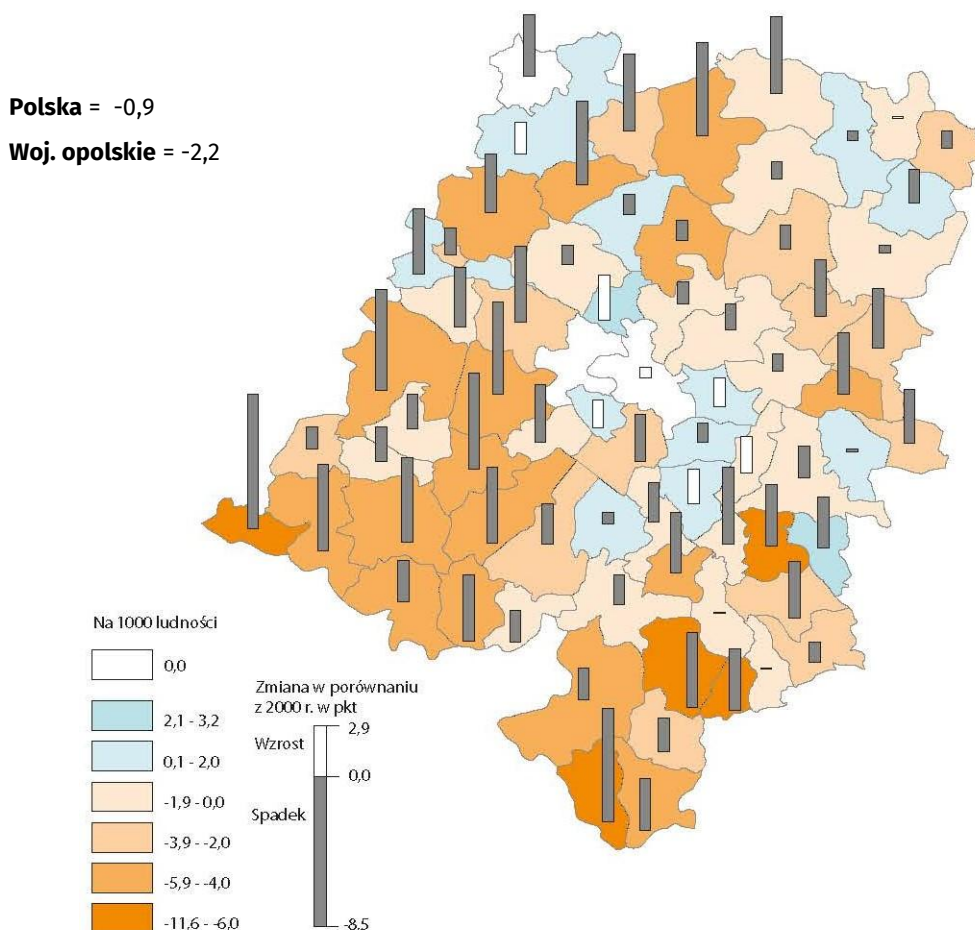
	2000	2005	2010	2015	2019	2025 ^a	2030 ^a	2035 ^a	2040 ^a
	na 1000 ludności								
Urodzenia	8,7	8,1	9,0	8,3	8,6	6,8	6,3	6,2	6,2
Zgony	8,7	9,0	9,7	10,5	10,9	11,3	11,8	12,7	13,6
Ubytek naturalny	-0,0	-0,9	-0,7	-2,2	-2,2	-4,5	-5,5	-6,5	-7,3

a Prognoza.

W konsekwencji przewagi liczby zgonów nad liczbą urodzeń od 2000 r. w województwie opolskim notowany jest ujemny przyrost naturalny, podczas gdy przeciętnie w kraju w latach 2000–2001 i 2006–2012 przyrost naturalny osiągał jeszcze wartości dodatnie. O ile w województwie opolskim zbliżony poziom ubytku naturalnego utrzymywał się zarówno w miastach jak i na wsi, to przeciętnie w kraju bardziej niekorzystne zmiany obserwowano w miastach.

W 2000 r. w co drugim powiecie województwa opolskiego przyrost naturalny przyjmował wartości dodatnie. W 2019 r. nieznacznie dodatni przyrost naturalny obserwowano tylko w m. Opolu. W pozostałych powiatach notowano ujemny bilans naturalny, w tym największy w głubczyckim (–5,4%), nyskim (–4,7%) oraz kędzierzyńsko-kozielskim (–3,5%).

Mapa 4. Przyrost/ubytek naturalny w 2019 r.

W 2000 r. dodatni bilans naturalny obserwowano w większości gmin, w tym największy w gminach: Ujazd (5,4%), Skarbimierz (5,1%) i Byczyna (4,7%). Do 2019 r. sytuacja uległa pogorszeniu i w zdecydowanej większości gmin notowano ubytek naturalny, w tym największy w gminach: Branice (–11,6%), Paczków (–7,3%), Pawłowiczki (–6,8%) i Polska Cerekiew (–6,7%). W 2030 r. ujemny bilans naturalny prognozuje się już we wszystkich gminach. W grupie gmin o największym ujemnym współczynniku ubytku naturalnego (ponad –6,5‰) znajdują się: Branice, Nysa, Głuchołazy, Brzeg, Kędzierzyn-Koźle i Polska Cerekiew.

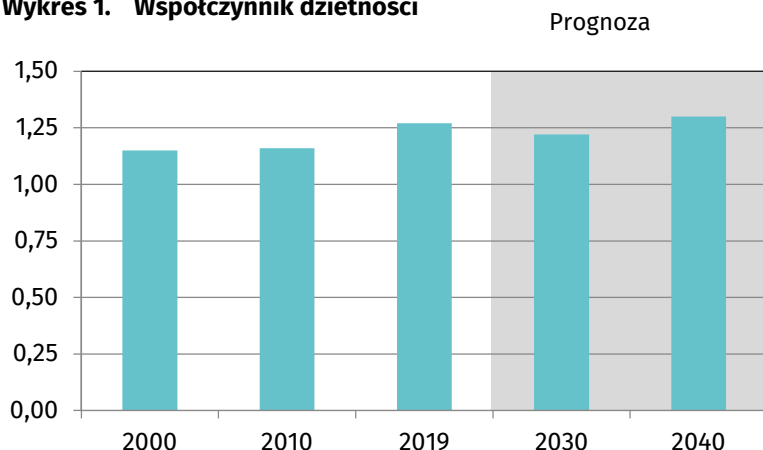
O przyroście naturalnym w istotnym stopniu decydują zmiany w modelu tworzenia rodzin i zmiany prokreacyjne. Młodzi ludzie wchodząc w życie dorosłe, w pierwszej kolejności planują zapewnienie stabilizacji ekonomicznej poprzez inwestycje w edukację czy pracę, niejednokrotnie podejmując decyzję o migracji zarobkowej, tym samym opóźniając decyzję

o założeniu rodziny. Od 2002 r. mediana wieku nowożeńców, zarówno kobiet jak i mężczyzn, zawierających związek małżeński wzrosła o ok. 4 lata. Obecnie mężczyźni najczęściej żenią się w wieku 30 lat, a mediana wieku kobiet wychodzących za mąż wynosi ok. 28 lat. Wraz z opóźnianiem wieku zawierania małżeństw odkładane są także decyzje o posiadaniu potomstwa.

Niska liczba urodzeń w województwie opolskim już niemal od 30 lat nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Współczynnik dzietności przyjmuje wartości najniższe w kraju, kształtując się w 2019 r. na poziomie 1,27 (przeciętnie w kraju – 1,42) i dla zapewnienia prostej zastępowalności pokoleń powinien być 2-krotnie wyższy. Według prognoz współczynnik dzietności, mimo przewidywanego wzrostu, nie osiągnie poziomu gwarantującego zastępowalność pokoleń,

ponieważ prognozuje się spadek zarówno liczby kobiet w wieku rozrodczym, jak i liczby urodzeń. W 2040 r. kobiet w wieku 15–49 lat będzie o blisko 40% mniej niż w 2019 r., a ich udział w liczbie kobiet ogółem spadnie z 44,6% do poziomu 33,4%.

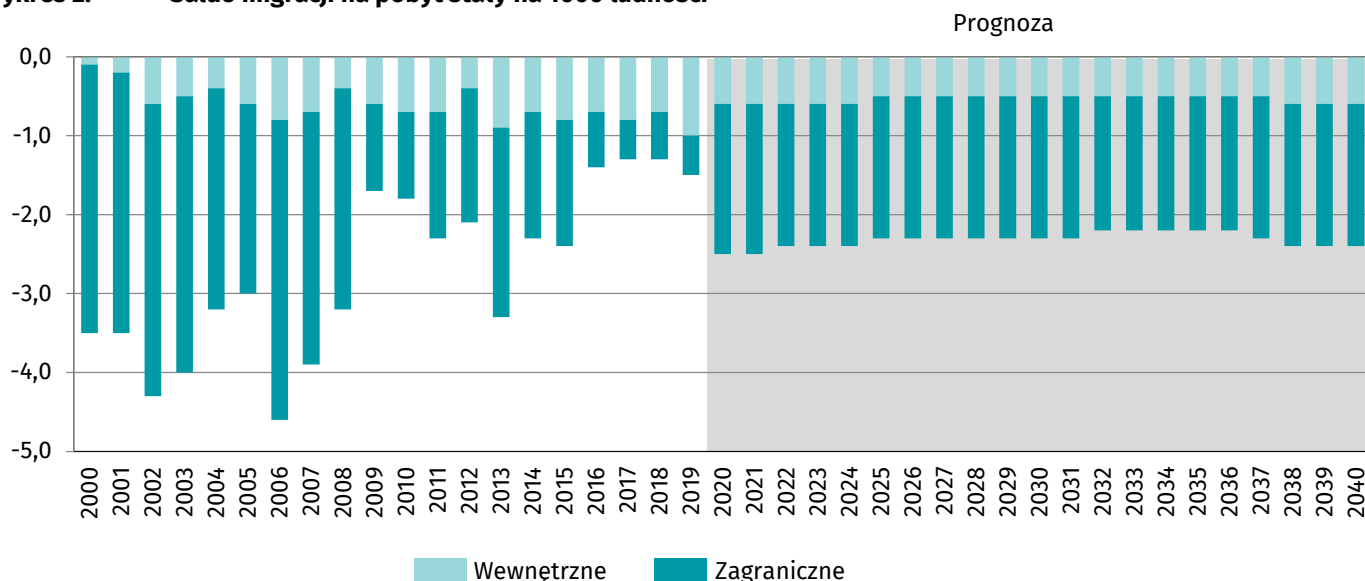
Wykres 1. Współczynnik dzietności

Natężenie procesu depopulacji, obok niskiej dzietności, potęgował utrzymujący się od wielu lat wysoki poziom migracji, głównie zagranicznych, które stanowiły najistotniejszy czynnik depopulacyjny w regionie. Mając na uwadze ujmowanie przez statystykę publiczną wyłącznie zarejestrowanych przemieszczeń ludności, należy uznać, że stanowią one tylko część przemieszczeń faktycznych. Województwo opolskie od wielu lat wyróżnia silny strumień emigracji zarobkowej, osób głównie w wieku produkcyjnym i prokreacyjnym. O rozmiarze emigracji świadczy wysoki udział osób emigrujących z województwa opolskiego w ogólnej liczbie emigrantów. W latach 2002–2004 co 5 emigrant w kraju pochodził z województwa opolskiego. Od 2016 r. notuje się mniejsze natężenie emigracji, jednak nadal jej udział w skali kraju jest istotny (w 2019 r. – 8,8%).

W 2019 r. ogólne saldo migracji na pobyt stały wynosiło $-1,5\text{‰}$, przy czym saldo migracji zagranicznych kształtowało się na niższym poziomie niż migracji wewnętrznych (odpowiednio: $-0,5\text{‰}$ i $-1,5\text{‰}$). Tymczasem jeszcze w 2000 r. ogólne saldo migracji wynosiło $-3,5\text{‰}$, przy znaczącej przewadze salda migracji zagranicznych ($-3,4\text{‰}$ wobec $-0,1\text{‰}$).

Wykres 2. Saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności

Biorąc pod uwagę migracje międzywojewódzkie, mieszkańcy Opolszczyzny najczęściej migrowali do województw ościennych – dolnośląskiego i śląskiego, co wynika z położenia regionu między dwiema silnymi aglomeracjami, stanowiącymi ważne rynki pracy i edukacji. Głównym kierunkiem emigracji zagranicznych były natomiast Niemcy, a w dalszej kolejności Holandia i Wielka Brytania.

O ile jeszcze w 2000 r. ujemny bilans migracyjny notowano we wszystkich powiatach, to w 2019 r. obserwowano spadek natężenia ruchów migracyjnych (z wyjątkiem powiatu kluczborskiego, brzeskiego i głubczyckiego), a w powiecie opolskim oraz m. Opolu bilans migracyjny osiągnął wartości dodatnie.

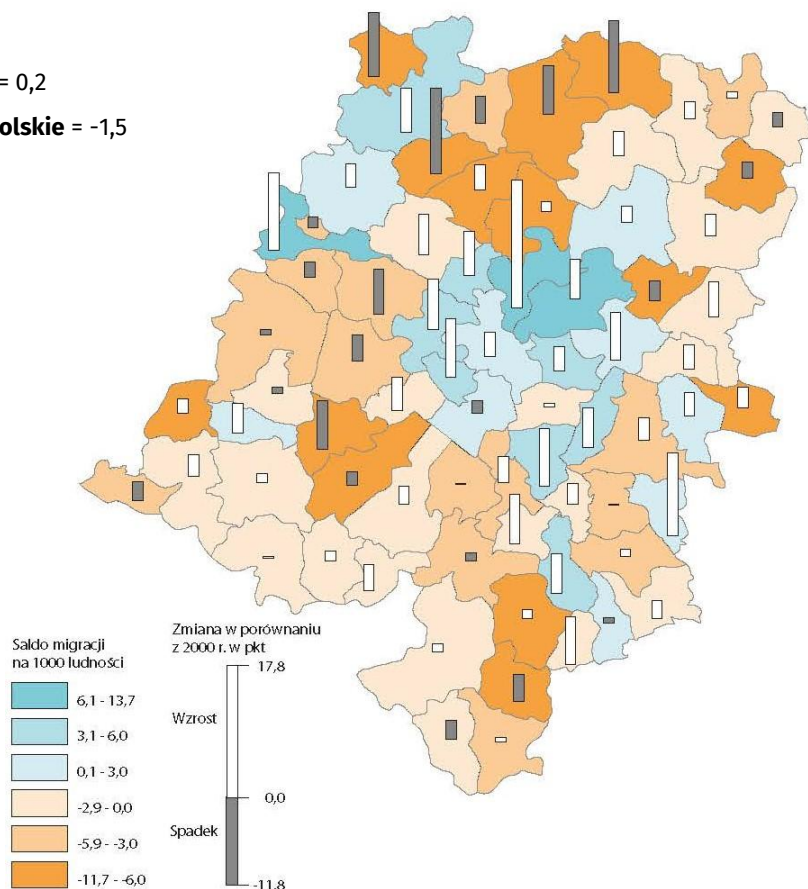
pozytywne tendencje migracyjne miały miejsce także na poziomie gmin. W 2000 r. dodatnie saldo migracji definitywnych notowano w 9 gminach województwa, w tym największe – w Skarbimierzu (3,0‰). W 2019 r. liczba gmin, w których

obserwowano dodatni bilans migracyjny zwiększyła się do 20. Najwyższe dodatnie saldo migracyjne (ponad 5,0%) wystąpiło w gminach: Skarbimierz, Łubniane, Turawa i Komprachcice.

Mapa 5. Migracje wewnętrzne i zagraniczne na pobyt stały w 2019 r.

Polska = 0,2

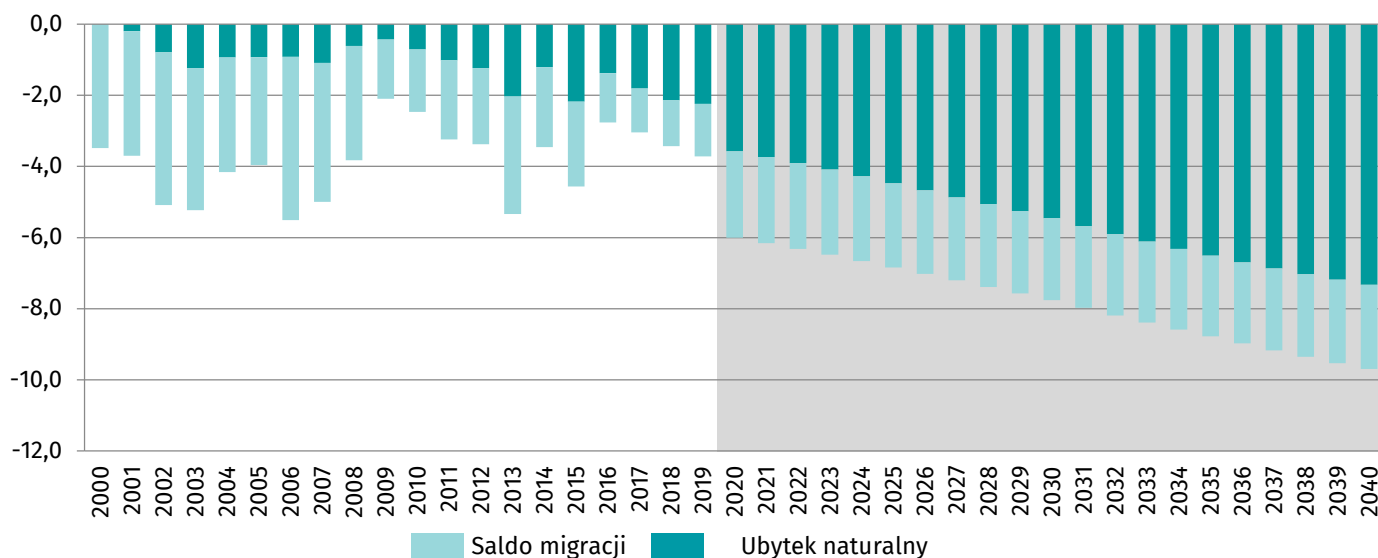
Woj. opolskie = -1,5

O ile dotychczas proces depopulacji w województwie opolskim warunkowany był w znacznym stopniu ujemnym bilansem migracyjnym, to obecnie i według prognoz większy wpływ na spadek ludności będzie miał ujemny bilans naturalny.

Wykres 3. Ubytek naturalny i saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności

Prognoza

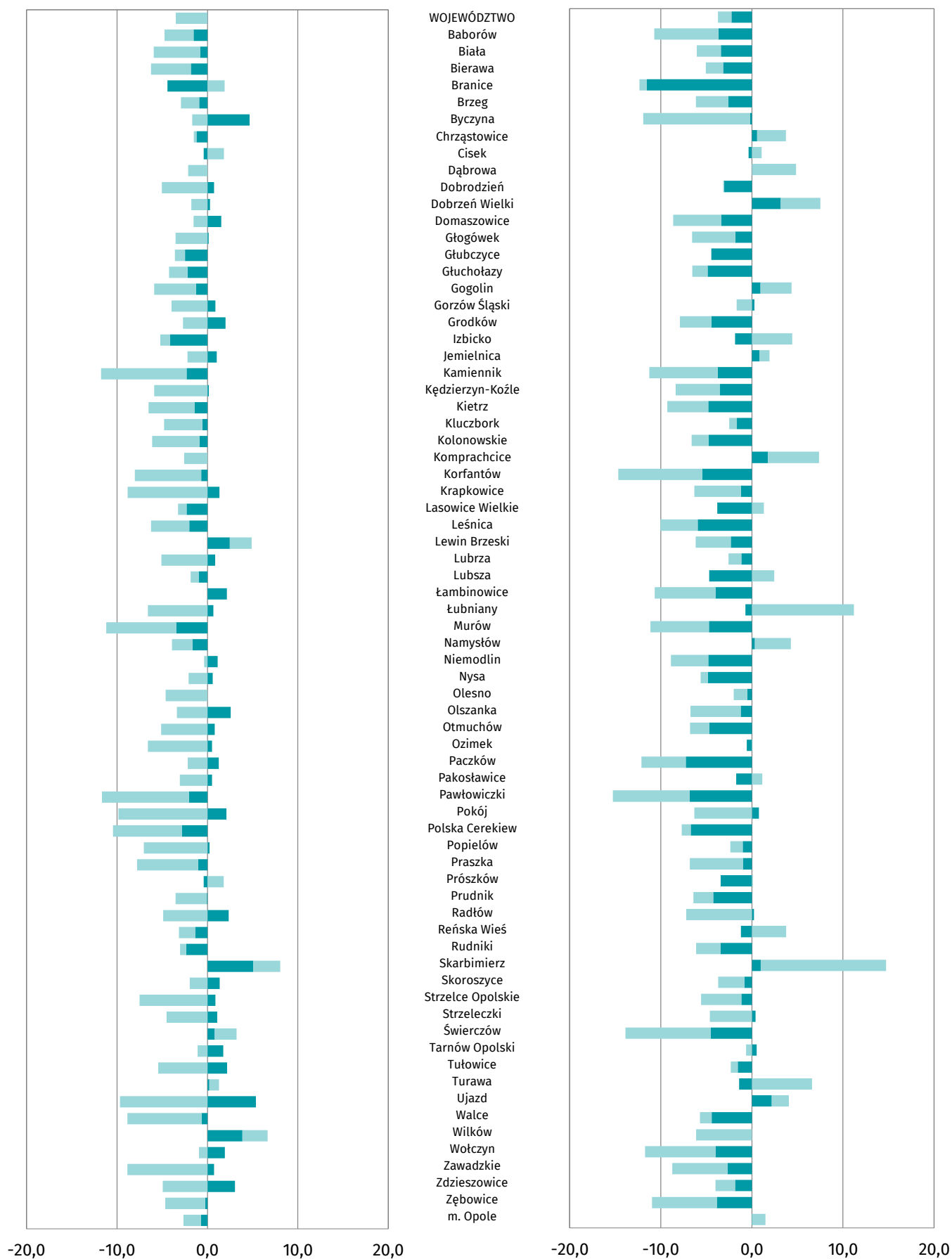
Zestawienie informacji na temat przyrostu/ubytku naturalnego i salda migracji na pobyt stały w 2000 r. i 2019 r. w poszczególnych gminach wykazało w większości gmin korzystniejszy bilans migracyjny, przy jednoczesnym wzroście ubytku naturalnego. W 2000 r. w 31 gminach notowano ubytek naturalny, a w 62 gminach – ujemne saldo migracji definitywnych. Tymczasem do 2019 r. liczba gmin, w których wystąpił ubytek naturalny wzrosła do 55,

przy obserwowanym spadku liczby gmin z ujemnym bilansem migracyjnym (do 50). Szczególnie niekorzystną sytuację obserwowano w 20 gminach, w których w 2000 r. i 2019 r. utrzymał się ubytek naturalny oraz ujemne saldo migracji. Jediną gminą, w której wystąpił zarówno przyrost naturalny jak i dodatnie saldo migracji był Skarbimierz. Ujemny bilans ludności z ruchu naturalnego i migracji w 2019 r. notowano w 56 gminach, podczas gdy w 2000 r. – w 58 gminach. wynikający

Wykres 4. Przyrost/ubytek naturalny i saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności według gmin

2000

2019

W 2019 r. po raz pierwszy od 2000 r. odnotowano ujemny bilans migracji wewnętrznych na pobyt czasowy, na co wpływ miało pogłębienie się ujemnego salda rozpatrywanych migracji na wsi. W miastach nadal notowano więcej ludności czasowo zameldowanej niż ludności czasowo nieobecnej w miejscu stałego zamieszkania.

Tablica 3. Saldo migracji wewnętrznych na pobyt czasowy
stan w końcu roku

	2000	2005	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ogółem	613	930	1572	1239	823	740	451	218	272	95	-132
Miasta	1302	1883	2500	2473	1896	1743	1315	994	1078	960	861
Wieś	-689	-953	-928	-1234	-1073	-1003	-864	-776	-806	-865	-993

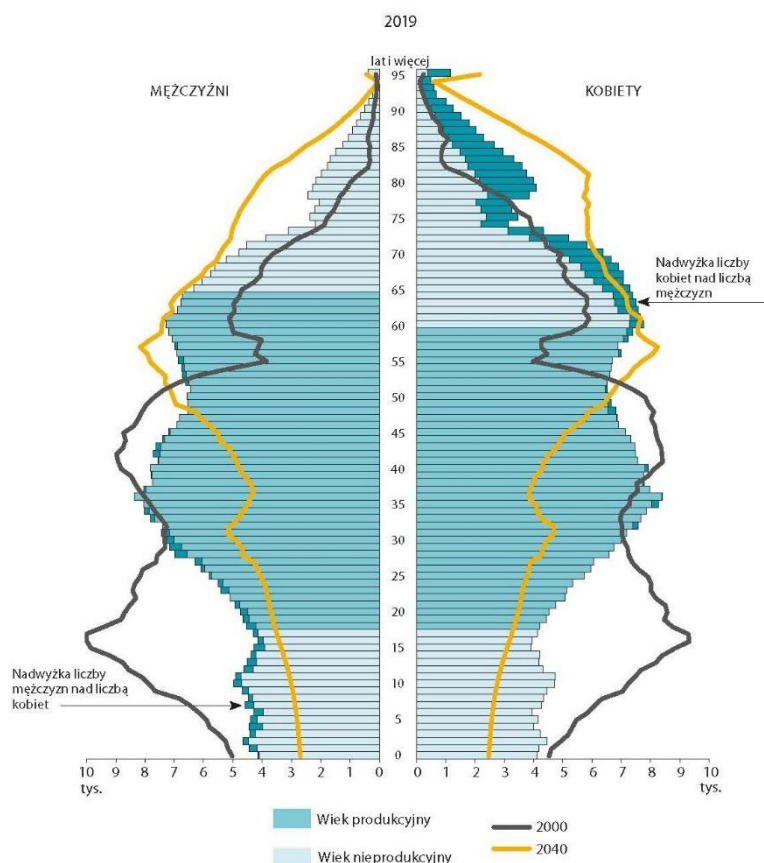
Według szacunków, w końcu 2017 r. w województwie opolskim zanotowano 142,4 tys. osób przebywających czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy, co stanowiło 5,6% tej zbiorowości w kraju (w 2015 r. odpowiednio: 133,2 tys. i 5,6%). Na emigrację czasową częściej decydowały się kobiety i mieszkańcy wsi.

W kontekście regionalnych rynków pracy szczególnego znaczenia nabiera zagadnienie imigracji cudzoziemców. W 2019 r. w województwie opolskim wydano 11,6 tys. zezwoleń na pracę dla cudzoziemców, tj. blisko 10 razy więcej niż w 2015 r. (w kraju – 7 razy więcej). O pozwolenia najczęściej ubiegali się obywatele Ukrainy (77,6% zezwoleń na pracę), a w dalszej kolejności Korei Południowej (3,5%) oraz Mołdawii i Uzbekistanu (po 2,4%). Wśród pracujących cudzoziemców najwięcej było robotników przemysłowych i rzemieślników (34,9%), pracowników wykonujących prace proste (33,3%) oraz operatorów i monterów maszyn i urządzeń (15,0%).

Konsekwencje niekorzystnych uwarunkowań demograficznych

Wynikiem niekorzystnych uwarunkowań demograficznych są zmiany w strukturze wieku ludności, które mają istotne znaczenie dla aktualnego i perspektywicznego rozwoju społeczno-demograficznego oraz gospodarczego. Szczęólnego znaczenia nabierają relacje międzypokoleniowe między populacją dzieci a zbiorowością osób dorosłych i starszych, wyznaczając ważne zadania do zrealizowania.

Wykres 5. Ludność według płci i wieku w 2019 r.

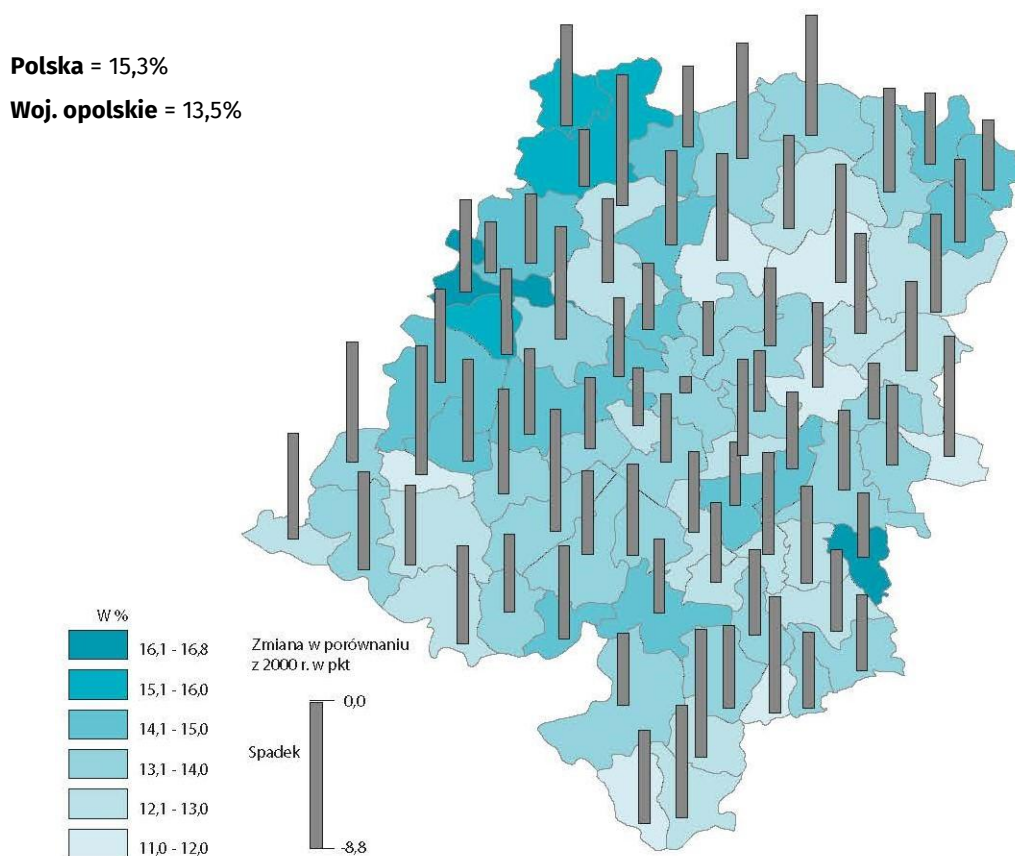
Szczegółową strukturę ludności według poszczególnych roczników z wyraźnie zaznaczonymi 2 wyżami demograficznymi: tego z połowy lat 50-tych oraz z przełomu lat 70-tych i 80-tych ub. wieku pokazuje piramida wieku. W przypadku piramidy obrazującej progresywny rozwój demograficzny występuje solidna podstawa, tymczasem piramida przedstawiająca obecną strukturę wieku ludności znacząco odbiega od klasycznego wzorca, ze względu na coraz węższą podstawę, będącą rezultatem zmniejszającej się liczby urodzeń. W porównaniu z piramidą wieku w 2000 r. wyraźnie widać przesuwanie się do starszych roczników obydwu wyżów demograficznych. W perspektywie do 2040 r. kształt piramidy w niczym już nie będzie przypominał klasycznego wzorca.

Wyraźnie zmienia się struktura ludności według biologicznych grup wieku. Systematycznie spada liczba dzieci w wieku do 14 lat, przy wzroście udziału osób w wieku 65 lat i więcej. W porównaniu z 2000 r. liczba dzieci zmniejszyła się o 33,7% (w kraju – o 19,3%). Szybszy spadek liczby dzieci niż liczby ludności ogółem wpłynął na zmiany udziału dzieci w strukturze ludności (z 18,6% w 2000 r. na 13,5% w 2019 r.). Tymczasem przeciętnie w kraju obserwowano mniej niekorzystne zmiany (udział dzieci w ludności ogółem zmniejszył się odpowiednio z 19,1% do 15,3%). Według prognoz w 2040 r. odsetek dzieci w województwie opolskim spadnie do 10,0%.

W latach 2000-2019 dzieci ubyło we wszystkich powiatach, w tym najbardziej (o ponad 40%) w głubczyckim i kluczborskim. W 2019 r. w poszczególnych powiatach udział dzieci w ludności ogółem wynosił od 12,7% w kędzierzyńsko-kozielskim do 14,8% w namysłowskim. W odniesieniu do 2000 r. we wszystkich powiatach wystąpił spadek odsetka dzieci, w tym najgłębszy (o 7,1 p. proc.) w kluczborskim.

Względem 2000 r. w poszczególnych gminach obserwowano zróżnicowaną skalę spadku liczby dzieci. Większy spadek niż przeciętnie w województwie notowano w 47 gminach, w tym o ponad 50% – w 3 gminach (Polska Cerekiew, Zawadzkie, i Baborów). Spadek liczby dzieci nieprzekraczający 20% wystąpił w Opolu oraz gminach: Łubniany, Skarbimierz, Lubsza i Chrzastowice. W 2019 r. najwyższy udział dzieci w strukturze ludności (ponad 15%) notowano w gminach: Ujazd, Skarbimierz, Olszanka, Wilków i Namysłów, a najniższy (11,0%) – w gminie Zawadzkie. W porównaniu z 2000 r. największy spadek udziału dzieci (o ponad 8 p. proc.) miał miejsce w 7 gminach: Świerczów, Baborów, Pakostawice, Korfantów, Zawadzkie, Kamiennik i Byczyna.

Mapa 6. Udział dzieci w ogólnej liczbie ludności w 2019 r.

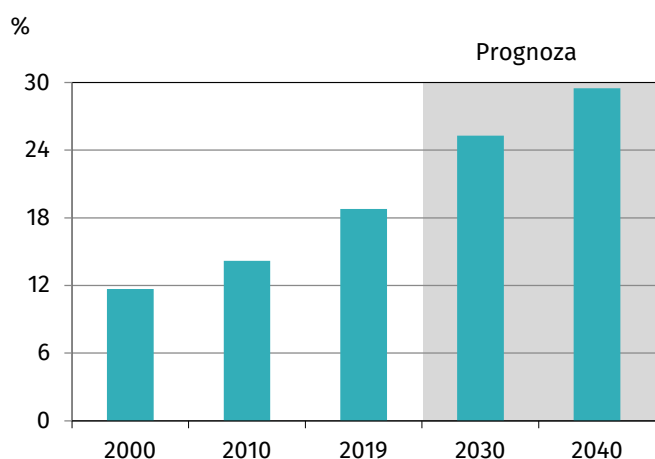

Na zmiany struktury ludności wpływa również stopniowe wydłużanie się przeciętnego trwania życia. W 2019 r. przeciętne trwanie życia kobiet wynosiło 82,0 lat, a mężczyzn – 74,5 lata (w kraju odpowiednio: 81,8 lat i 74,1 lata). W porównaniu z 2000 r. mężczyźni i kobiety żyją dłużej o blisko 4 lata. Od wielu lat obserwuje się wysoki poziom nadumieralności mężczyzn. Największą dysproporcję między przeciętnym trwaniem życia mężczyzn i kobiet notowano w 2006 r. i 2008 r. – 8,1 lat.

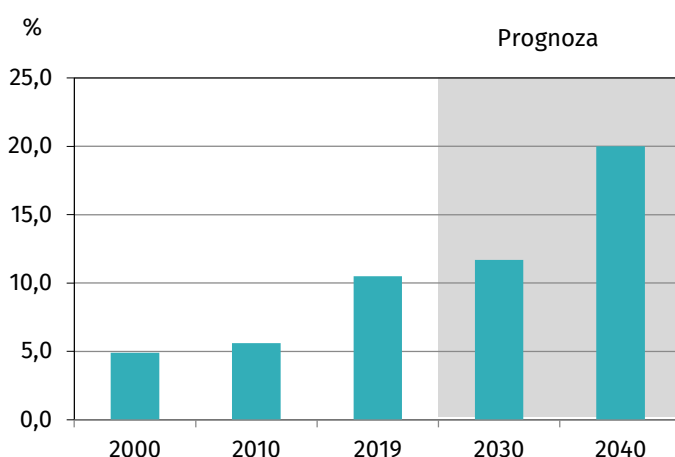
Niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności, przy wydłużającym się przeciętnym trwaniu życia, wpływają na proces starzenia się społeczeństwa. Podstawowe miary określające zaawansowanie procesu starzenia się społeczeństwa (m.in. współczynnik starości demograficznej, mediana wieku, indeks starości) potwierdzają pogłębiający się proces.

Współczynnik starości demograficznej, mierzony udziałem osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem, w województwie opolskim w latach 2000–2040 zwiększy się 2,5-krotnie osiągając najwyższy poziom wśród województw (29,5% wobec 26,4% przeciętnie w kraju) i znacznie przekroczy próg starości wyznaczony przez ONZ (za próg starości przyjęto 6% udział osób w wieku 65 lat i więcej w ludności ogółem, a po jego przekroczeniu społeczeństwo można określać mianem starego).

Wykres 6. Współczynnik starości demograficznej

Wykres 7. Wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego

Mediana wieku, jako parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła, w 2019 r. w województwie opolskim wynosiła 43,1 lata (przeciętnie w kraju – 41,3 lat) i od 2000 r. wzrosła o 7,7 lat (o 5,9 lat). Przewiduje się, że w 2035 r., mediana wieku wzrośnie do 50,7 lat (w kraju – do 48,6 lat) i tym samym województwo opolskie stanie się najstarszym demograficznie regionem Polski.

Indeks starości przedstawiający relacje pokolenia dziadków (osób w wieku 65 lat i więcej) do pokolenia wnuczków (0–14 lat) również potwierdza szybszy niż przeciętnie w kraju proces starzenia się ludności w województwie opolskim. W 2000 r. na 100 wnuczków przypadało 63 dziadków (w kraju – 65), a w 2019 r. – już 140 (118). Prognozuje się, że do 2040 r. indeks może wzrosnąć ponad 2-krotnie do poziomu najwyższego w kraju.

W latach 2000-2019 systematycznie wzrastał także wskaźnik wsparcia międzypokoleniowego, czyli wsparcia osób w wieku 85 lat i więcej osobami w wieku 50-64 lata (z 4,9% do 10,5%). W perspektywie do 2040 r. wskaźnik, podobnie jak przeciętnie w kraju, może wzrosnąć do 20,0%.

Postępujący proces depopulacji, przy obserwowanym starzeniu się społeczeństwa nabierają szczególnego znaczenia w kontekście zmian zasobów pracy i niekorzystnych relacji pomiędzy ekonomicznymi grupami wieku. Coraz mniejsza liczba osób wkraczających w wiek produkcyjny i wchodzących na rynek pracy oraz rosnąca liczebność populacji z niego wychodząca, może prowadzić do niedoborów i długotrwałych zakłóceń na tym rynku, co z kolei może przełożyć się na inne sfery życia, w tym zabezpieczenia społeczne i w konsekwencji na stan finansów publicznych.

Jeszcze w 2000 r. osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 14,5% ludności ogółem (w kraju – 14,8%), a prognozy wskazują, że w 2040 r. ich udział wzrośnie do 33,7% (w kraju – do 30,5%). W tym czasie udział osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się z 24,1% do 12,3% (w kraju z 24,4% do 14,8%), przy systematycznym ubytku ludności w wieku produkcyjnym.

Tablica 4. Ludność według ekonomicznych grup wieku

Wiek	2000	2005	2010	2015	2019	2025 ^a	2030 ^a	2035 ^a	2040 ^a
	w % ludności ogółem								
Przedprodukcyjny	24,1	19,6	17,1	16,0	16,0	14,8	13,5	12,8	12,3
Produkcyjny	61,4	64,7	65,6	63,8	61,3	58,9	57,8	56,2	54,0
Poprodukcyjny	14,5	15,7	17,3	20,2	22,7	26,3	28,7	31,0	33,7

a Prognoza.

Zmniejszająca się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym, przy wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym wpłynęły istotnie na poziom współczynnika obciążenia demograficznego. W 2019 r. na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadają 63 osoby w wieku nieprodukcyjnym, w tym 26 osób w wieku przedprodukcyjnym i 37 osób w wieku poprodukcyjnym (w 2000 r. odpowiednio: 63, 39 i 24). Do 2040 r. współczynnik obciążenia demograficznego może wzrosnąć do 85, co będzie konsekwencją najwyższego w kraju obciążenia ludnością w wieku poprodukcyjnym (62, podobnie

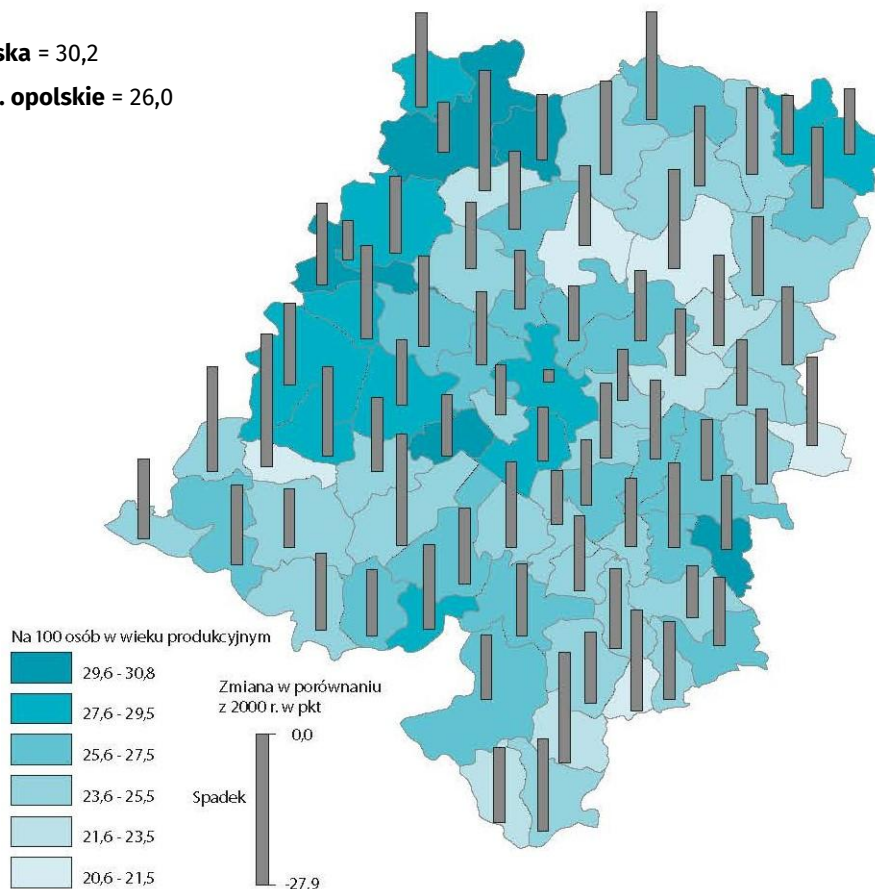
w województwie świętokrzyskim), przy najniższym obciążeniu ludnością w wieku przedprodukcyjnym (23). Według prognoz, przeciętnie w kraju współczynnik osiągnie poziom 83, przy czym na 100 osób w wieku produkcyjnym będzie przypadać 27 osób w wieku przedprodukcyjnym i 56 osób w wieku poprodukcyjnym.

W latach 2000–2019 obserwowano szybszy spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym niż liczby osób w wieku produkcyjnym, przy wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym. W wyniku tych zmian w prawie wszystkich powiatach (poza m. Opolem oraz powiatem kędzierzyńsko-kozielskim i krapkowickim) notowano spadek współczynnika obciążenia demograficznego.

Mapa 7. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w 2019 r.

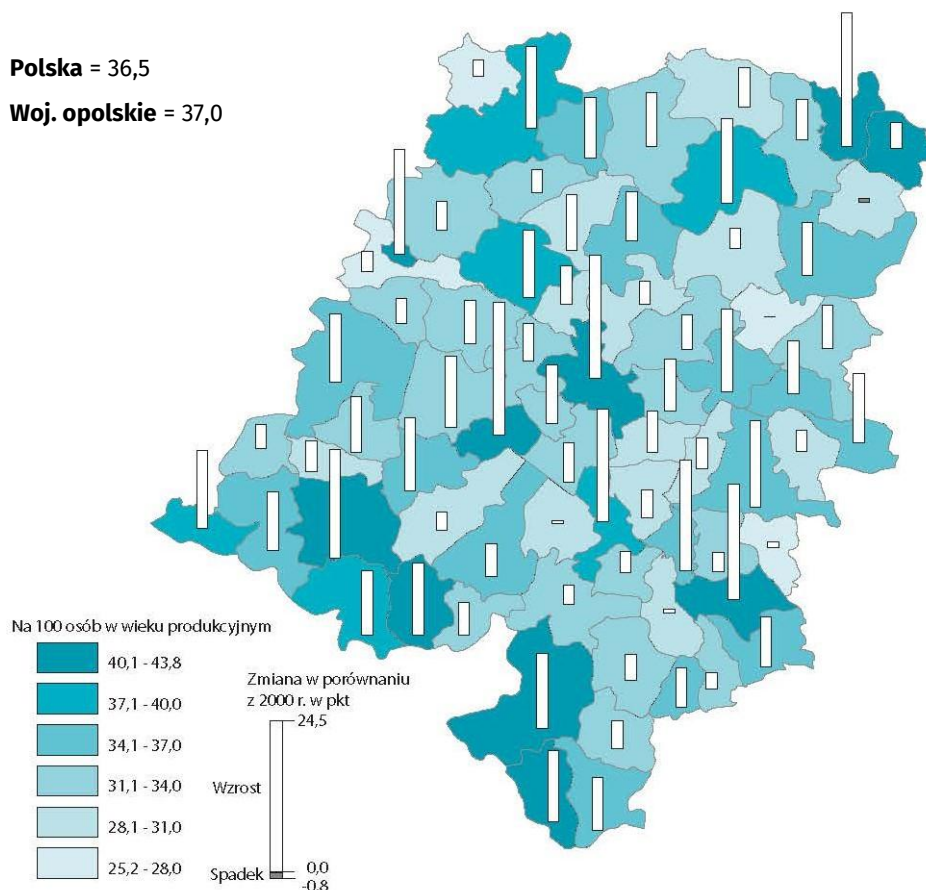
Polska = 30,2

Woj. opolskie = 26,0

Wobec 2000 r. we wszystkich gminach notowano pogorszenie relacji liczby osób w wieku przedprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, w tym najbardziej niekorzystne zmiany (o ponad 20 osób) obserwowano w: Pakośławicach, Świerczowie, Korfantowie, Baborowie, Byczynie, Kamienniku, Polskiej Cerekwi i Lasowicach Wielkich. W 2019 r. najwięcej osób w wieku przedprodukcyjnym w relacji do osób w wieku produkcyjnym przypadało w gminach: Tułowice, Ujazd i Skarbimierz (po 31) oraz Domaszowice i Namystów (po 30), a najmniej – w gminie Zawadzkie (21).

Mapa 8. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 2019 r.

Rezultatem szybkiego wzrostu liczby osób w wielu poprodukcyjnym było w większości gmin pogorszenie relacji tej grupy osób do osób w wieku produkcyjnym. Najwyższy wzrost wskaźnika (o ponad 20 osób) notowano w gminach Praszka, Tułowice, Opole, Kędzierzyn-Koźle oraz Krapkowice. W gminie Zębówice relacja utrzymała się na podobnym poziomie, natomiast w gminie Radłów nieznacznie obniżyła się. W 2019 r. najwyższe obciążenie demograficzne osób w wieku produkcyjnym osobami w wieku poprodukcyjnym (powyżej 40 osób) notowano w gminach: Praszka, Opole, Nysa, Brzeg, Kędzierzyn-Koźle, Branice, Prudnik i Głubczyce, a najniższe – w Skarbimierzu (25).